

ADALÉKOK AZ NDK GAZDASÁGI FÖLDRAJZÁHOZ

PÁL ÁGNES

I. Bevezetés

Főiskolánk évek óta kapcsolatot tart fenn a potsdami főiskolával. Ez a kapcsolat minden nyáron terepgyakorlat formájában realizálódik. Hallgatóink kölcsönösen ismerkednek az NDK ill. Magyarország gazdasági életével, földrajzi nevezetességével. Tanulmányutunk célja országaink néhány aktuális földrajzi sajátosságának szakemberek irányításával a helyszínen történő megismertetése. Ez a közlemény az elmúlt tanulmányutak tapasztalatait kívánja elmélyíteni néhány gazdaságföldrajzi adat és jellemző közreadásával. Így hallgatóink mind az elméleti, mind pedig a gyakorlati tapasztalataikat és ismereteiket jól tudják hasznosítani további munkájukban.

Az NDK Európa egyik legjelentősebb szocialista országa. Hazánkénál területe (108,333 km²) nem sokkal nagyobb, viszont lakóinak száma (16,7 millió) másfélszerese. Az 1949. október 7-én alakult NDK-t 1952-ben 14 közigazgatási egységre, megyére osztották, 15. egység Kelet-Berlin a főváros. Ezek a közigazgatási egységek gazdasági körzetek is egyben.

Az NDK-ra *két fő tájforma* jellemző: az alföld és a középhegység. Ez az NDK területének eltérő szerkezeti-korabeli és közettani építőelemeiből következik. Az országnak a déli- és részben a nyugati területe hegyvidék, gyűjtőnéven *középhegység*. Általános tengerszint feletti magassága 700 m. Csupán három része emelkedik 1000 m fölé; az Érchegységben a csehszlovák határ közelében Fichtelberg (1214 m), a Harz-hegységben a Brocken (1143 m) és az Érchegységben az Auersberg (1018 m). A Thüringiai-erdő legmagasabb csúcsa Grosser-Beerg (982). Ebben a három hegységben, valamint Szász-Svájcban, amelynek magaslatai szerényebbek, viszont természeti szépségekben annál gazdagabbak számos közkedvelt üdülőhelyet találunk.

Az ország nagyobb, északi fele hatalmas alföld. Az *alföld* a Keleti-tenger partjától mélyen délig, Halle-Lipce térségéig terjed. Felszíne sokban különbözik a mi Alföldünkétől, mert kialakulása egészen más. A síkság a Balti-pajzs és a variszkuszi gyűrődés övezet között fiatal sülyedésbe telepedett, a harmadkortól kezdve váltakozva a transzgressziók és regressziók színhelye volt.

Több alkalommal újult fel a nagy jégtakaró előrenyomulása. Legnagyobb volt a rissnek megfelelő saale jégtakaró Végmorénasáncok kialakulása, majd pedig az összflyamvölgyek létrejötte. A jégkorszak glaciális formáit találjuk meg elsősorban. Lengyel síksággal közös, nagyszámú glaciális eróziós és feltöltés formát. Északnyugati darabja a tengertől a Német-Középhegységig tart, K-en az Elbáig. Balti tengerrel határos. Az alaphegység itt gyéren bukkan elő a jégkori takaró alól, a felszínt mindenütt jégkori képződmények uralják.

Az alacsony, agyagos partszegély után a Balti-földhát vagy Tóhátság következik. A Tóhátság előbb K-DK, majd K-ÉK felé folytatódik. Míg Ny-on az Elba keskeny völgye választja el tőle a D-i földhátat.

A Keleti-tenger partja mai alakját az ún. litorina sülyedéknek köszönheti. A

7000 éve bekövetkezett süllyedés hatására a Litorina-tenger benyomult az akkor glaciális partvidékre és az öblökben nagyon gazdag partvonalat alakított ki. A lapos partvonalon dűnevonulatok, a tengertől elrekesztett tavak és berkek képződtek. Mivel a Keleti-tengerben tengerjárás nincs, a nagyobb szintingadozások ritkák. Azok legfeljebb hevesebb viharokkal lépnek fel. A part átalakulása leggyorsabban a meredek partokon ment végbe. Rügen nagyon jó péda erre, a fiatal partalakulásra. Rügen eredetileg több kisebb szigetből állt, azokat évszázadok folyamán turzások fűzték egybe. Egyes szigeteken pl. a Rügen előtti Hidensee-n jól fel lehet ismerni a régi jégkori magokat. Míg a Ny-i fördék jó kikötők, addig a dűnös partok kikötésre alkalmatlanok és csak a nagyobb folyók torkolatai megközelíthetők.

A part mögött gleccservályogból álló emelkedés következik és csak ezután emelkedik ki a Balti-földhátnak ezen a darabon a Mecklenburgi-tóhátságnak nevezett szakasza. Általában szelíd, hullámos, sok kisebb-nagyobb tóval borított, 100—200 m magas vidék. Hosszanti irányban egy, vagy két morénasánc vonul rajta végig. A végmorénák valóságos dombvidéket alakítanak ki. A végmoréna-vonulattól D-re, de ahhoz csatlakozóan terjedelmes homoklegyezők (szandr) képződtek.

A Mecklenburgi földháttól D-re a felszín ösfolyamvölgyek nagy övezete felé süllyed. A gleccservályogból álló felszínt sok kisebb, nagyobb völgy tagolja.

A mai vízrajz csak a jégkorszak után alakult ki, amikor a folyók a természetes lejtésnek megfelelően a tenger felé, áttörtek a földháton. Itt is sok tó található. Csaknem valamennyi glaciális eredetű. A tavak száma a fiatal eljegesedések területe felé szaporodik, a legtöbb É-on van. A feltöltött tavak helyén elég sok a láp. A tavak nagysága és formája változatos, sok a kis tó, a nagyobbak közül a Müritz-tó (145 km²).

Ásványokban a síkság szegény, nagyon kevés kőolaj, konyhasó és kálisó található.

A morénatáj magasabb dombos övezetében az agyag vagy homokosagyag, részben podzol, részben mezőgazdasági talaj típus alakult ki. Legjobb a síkság D-i részén kialakult podzolos löszös talaj. Az ösfolyamvölgyekben elláposodott területek tekintélyes tözegtelepeket foglalnak magukba. A folyóvölgyek alluviális talaja termékenyebb.

A természetes növénytakarót az ember átalakította. Helyenként viszont a homokos, mocsaras területek megmaradtak. Főleg a vegyes erdők uralják, tölgy, erdei fenyő, lucfenyő, helyenként fenyér és tűzeglápok tarkítják.

II. Az NDK gazdasága

1. Tartós népesség csökkenés, dinamikus foglalkozási szerkezetváltozás

A gazdasági élet alakulását nagymértékben befolyásolja a demográfiai helyzet, munkaerőviszony. Sajátos demográfiai kép alakult ki az NDK-ban. A második világháború előtt a mai NDK területén 16,5 millió lakos volt. A vándorlások során csekély növekedés követhető nyomon, majd 1949-től (18,7 millió) egy tartós népesség-csökkenés figyelhető meg. Ez a természetes szaporodás alacsonyásával, (a halálozási arány 16% felett, Európában a legmagasabb) valamint a vándorlási veszteséggel magyarázható. Sajnos a csökkenési folyamat napjainkban is jól érzékelhető. A világháborús veszteségek és az elvándorlások következtében magas a nők aránya (1000 férfira 1139 nő jut).

A munkaképes korú népesség aránya (1938: 67, 5, 1949: 38,9%, 1965: 45%, 1975: 47,2%, 1981: 49,5%) a háború előtt magas volt, majd csökkent, de az utóbbi években ismét lassan emelkedett. A foglalkoztatottak köre női munkaerővel is alig

bővíthető, mert 1970-ben a nők foglalkoztatottsági arányszáma 48,3% volt, 1981-re 49,8%-ra emelkedett. Ez az arányszám világviszonylatban is magas.

Az összes kereső 38,1%-át 1981. az ipar foglalkoztatja, ami az 50-es évekhez viszonyítva közel 10%-kal emelkedett. A mezőgazdaságban dolgozók aránya a kollektivizálást követően gyorsan csökkent (10,7%). Rendkívül magas a kereskedelemben (10,2%) és a nem termelő ágazatokban (20,3%) foglalkoztatottak aránya. Ez utóbbiakban és az iparban tevékenykedők száma gyorsan növekedett, a mezőgazdaságban dolgozóké a felére csökkent. Az ország gazdasági jellegéből adódik, hogy az északi körzetekben magasabb a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, (Neubrandenburg, Schwerin) a déli területen az iparban foglalkoztatottaké magasabb (1. ábra). Az NDK középső területén (Magdeburg, Potsdam, Frankfurt) mindkét ágazat fejlődött (31% és 33%) a déli megyékben Suhl, Karl-Marx Stadt, Hallé környékén jóval 40% fölött van az iparban foglalkoztatottak aránya; a mezőgazdaságban tevékenykedők aránya viszont 8—12% itt a legalacsonyabb.

Az átlagos népsűrűség 154 fő/km². A népesség területi megoszlásában jelentős az eltérés az északi és déli területek között. Az eltérésnek társadalmi gyökerei vannak, hiszen a déli területek iparosodása igen korán — a kapitalizmus kibontakozásával egyidejűleg — kezdődött. Az északi területeken évszázadokon keresztül a nagybirtok-rendszer uralkodott, így kevésbé népesült be. Népsűrűségük nem éri el a 100 főt sem km²-enként (Schwerin 68 fő/km², Neubrandenburg 57 fő/km² Karl-Marx Stadt 320 fő/km², Lipcse 284 fő/km² (2. ábra).

Hasonlóak az eltérések a városi népesség arányában is. Az NDK települések száma (7 553) jóval több, mint hazánkban.

Az urbánus népesség aránya (76,3%-os) magas, a korai város fejlődésre vezethető vissza. A 15 és 200 ezer főt számláló közép és nagyvárosok főként a déli területen vannak. (3. ábra).

2. Az ipar jelentősége

A Német Demokratikus Köztársaság jelentős ipari állam. Az NDK a világ iparosodott országai között a 10. helyet foglalja el. Az ipar az NDK gazdasági életében vezető szerepet tölt be. Magasan fejlett ipart örökölt, amely a déli területeken koncentrálódott. A második világháború különösen az NDK területére eső ipari üzemeket pusztította el. A kettéosztottság után a kedvezőtlen természeti adottságok is késleltették az ipari fejlődés megindulását. A fontosabb nyersanyagok az NSZK területén maradtak. A legjelentősebb kikötők is az Északi-tenger partján sorakoztak (4. ábra).

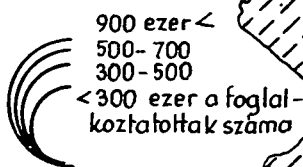
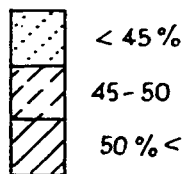
Az ipari, illetve a gazdasági fejlődés megindulásának alapját a tervgazdálkodás, a két-, az öt- és a hétéves tervek bevezetése indította el. Különösen gyorsan fejlődött az elektrotechnika, gépgyártás és vegyipar. A nemzeti jövedelem az utóbbi évtizedben évente átlagosan 5%-kal emelkedett. A nemzeti jövedelem előállításában a gazdasági ágazatok közül az ipar vállalt legnagyobb szerepet.

Az ipari bruttó termelési érték alapján a legjelentősebb az elektrotechnikai, illetve elektromos berendezések előállítása. Hasonlóan magas értéket képvisel a vegyipar, valamint a gépipar (5. ábra).

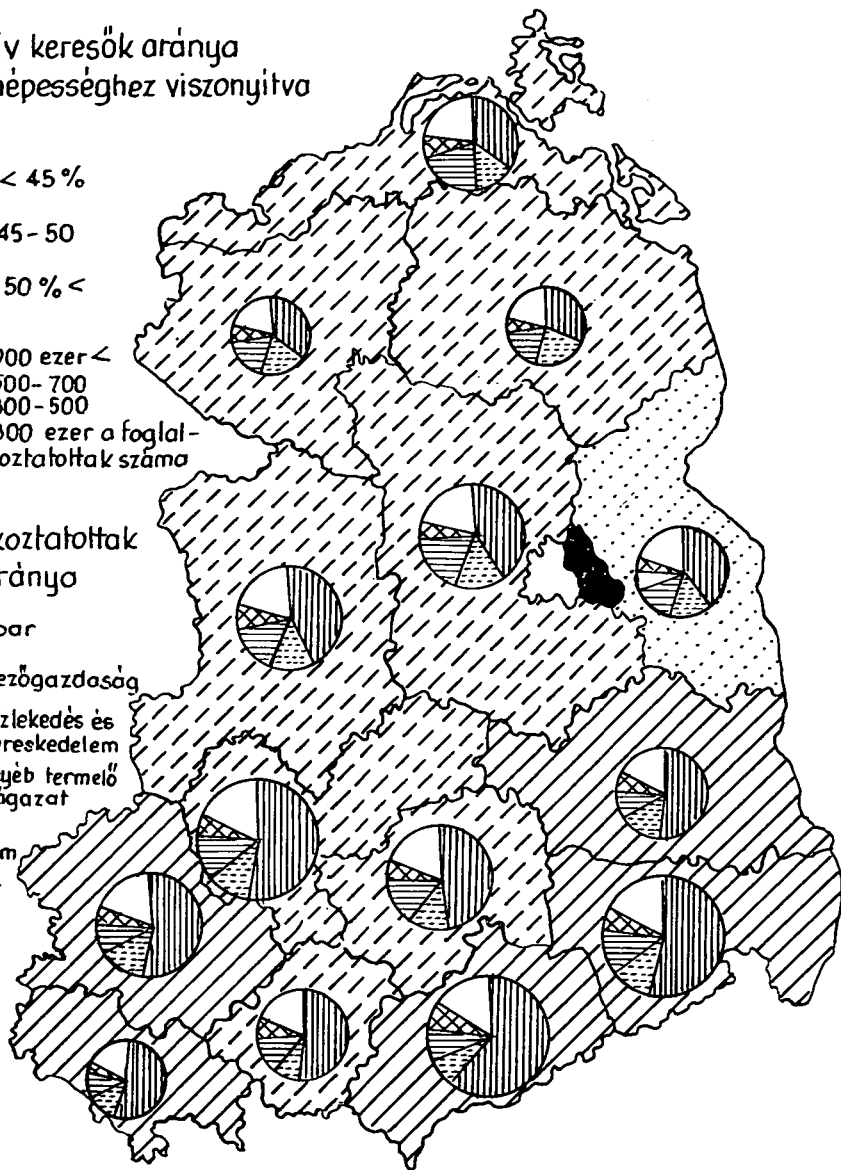
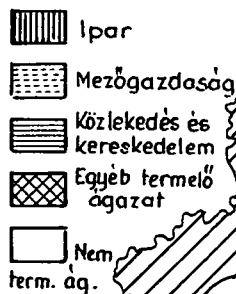
Az iparosodás fejlődésével módosult az ipar szerkezete. A foglalkoztatottak és az üzemek száma, valamint az ipari termelés bruttó értéke szerint első a nehézipar. Elsőségét két ágazat, a gépgyártás és a vegyipar biztosítja. Létszám alapján első a gépipar (29,5%), a második az elektrotechnikai ipar, majd pedig a vegyipar (10,7%). A könnyűipar a létszámból 22,5%-kal, az élelmiszeripar 8,7%-kal részesül. A bruttó termelési érték alapján a gépgyártás és a vegyipar emelkedik ki. Az üzemek számát tekintve az élen a gépipar (33,2%-os) a második helyen azonban a könnyűipar áll (6. ábra).

AZ AKTIV KERESŐK FÖLDRAJZI ELHELYEZKEDÉSE AZ NDK KÖRZETEIBEN AZ EGYES NÉPGAZDASÁGI ÁGAZATOKBAN FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA, ARÁNYA ALAPJÁN

Az aktív keresők aránya
a lakónépességhez viszonyítva

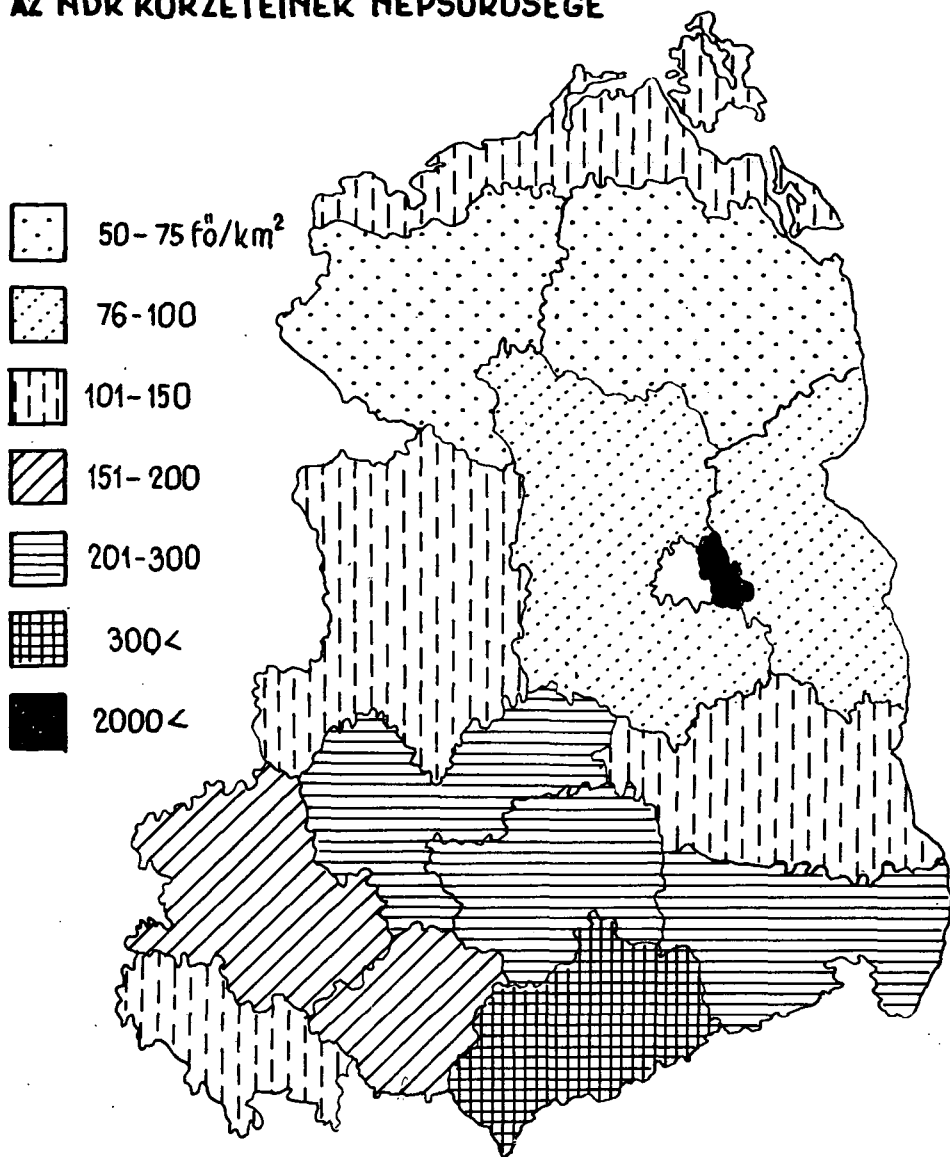

Foglalkoztatottak
aránya

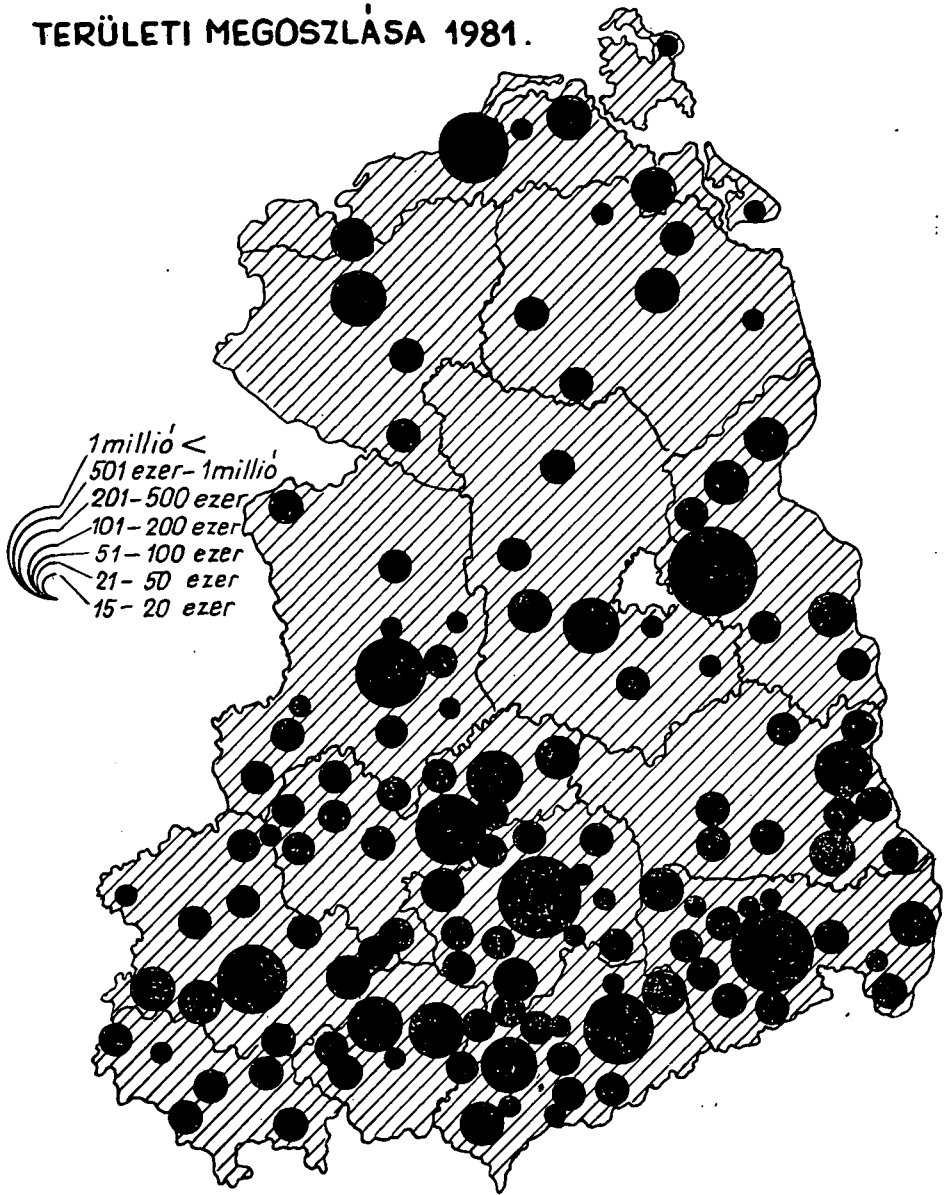
1. ábra Az aktív keresők földrajzi elhelyezkedése az NDK körzeteiben, az egyes népgazdasági ágak foglalkoztatottjainak száma, aránya alapján 1981

AZ NDK KÖRZETEINEK NÉPSŰRŰSÉGE

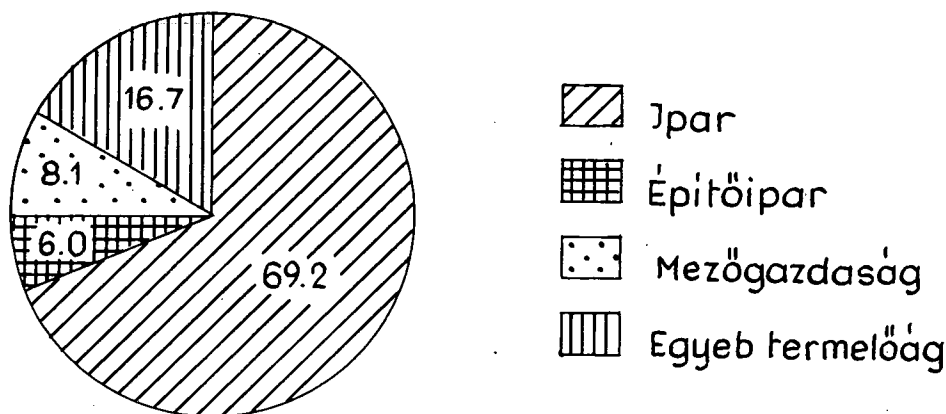
2. ábra Az NDK körzeteinek népsűrűsége 1981

**A 15000 FŐNÉL NÉPESEBB VÁROSOK
TERÜLETI MEGOSZLÁSA 1981.**

3. ábra A 15 000 főnél népesebb városok területi megoszlása 1981

A GAZDASÁGI ÁGAKBAN TERMELT NEMZETI JÖVEDELEM (1981)

4. ábra A gazdasági ágakban termelt nemzeti jövedelem 1981

a. A barnaszén birodalma

Az NDK legfontosabb ásványkincse a barnaszén. Készlete nagyságát tekintve is-jelentős, — de a termelésben évtizedek óta világelső. A világ barnaszén-termelésének 1/3-a (267 millió tonna) az NDK barnaszénbányáiból került ki 1981. évben. A bányászatot rendkívül gazdaságossá teszi a külszíni művelés. A barnaszénbányászat két körzetre összpontosul: a *középnémet szénmezőkre*, valamint az *Alsó-Lausitzi mezőkre*.

A középnémet szénmező központja: Lipcse, Halle Bitterfeld. A körzet elsősorban gáz- és bitumengazdag szenet ad a népgazdaság számára, melyet főleg a vegyipar

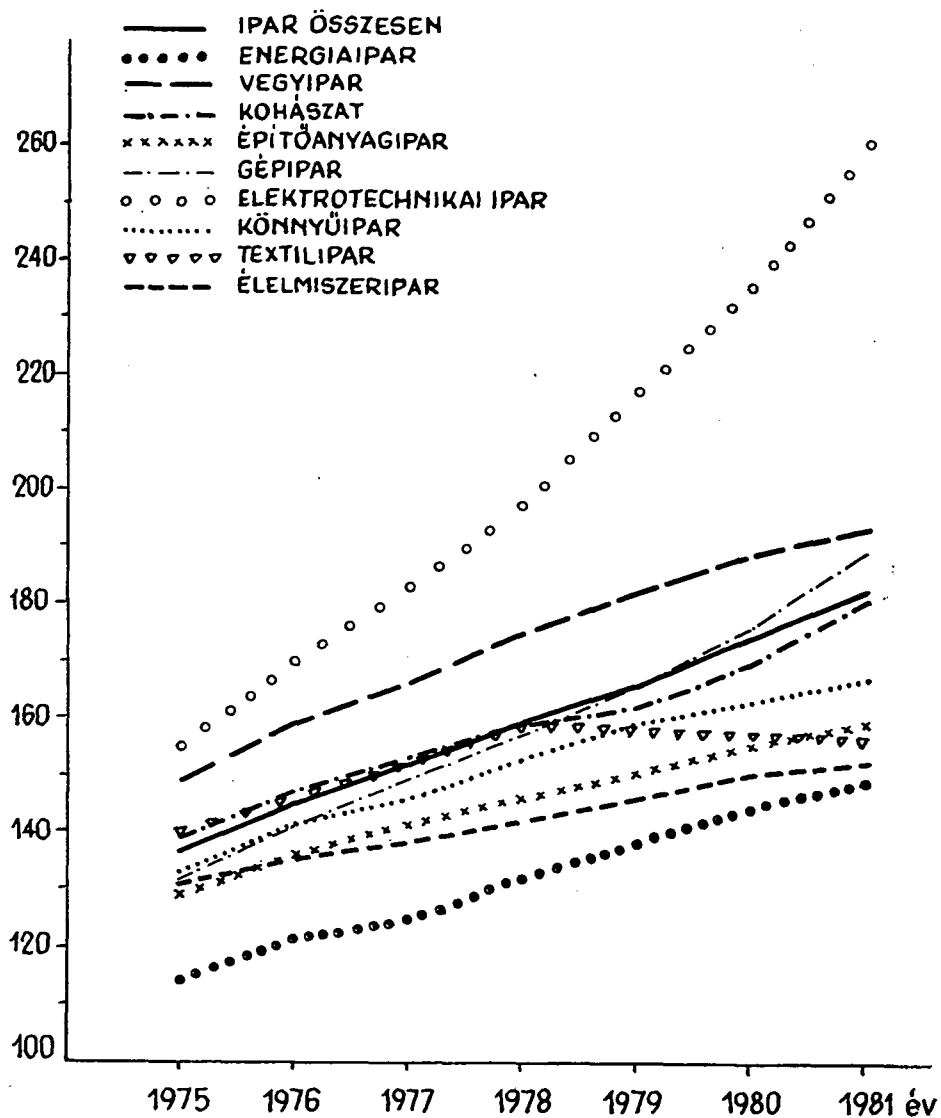
1. táblázat

A BARNASZÉN-BÁNYÁSZAT FEJLŐDÉSE

Év	NDK mill. t.	Halle mill. t.	Lipcse %	Cottbus mill. t.	%
1936	101,1	64,7	64	36,4	36
1945	84,9	60,6	71,4	24,3	28,6
1950	137,1	99,4	72,5	37,7	27,5
1955	200,6	140,0	69,8	60,6	30,2
1960	225,5	141,8	62,9	83,7	37,1
1965	251,3	139,3	55,4	112,0	44,6
1970	261,1	133,4	51,1	127,7	48,9
1975	247,9	112,1	45,5	143,3	54,5
1980	258,0				
1981	267,0				

AZ IPARI BRUTTO TERMELESI ÉRTÉK ALAKULÁSA

1970 = 100

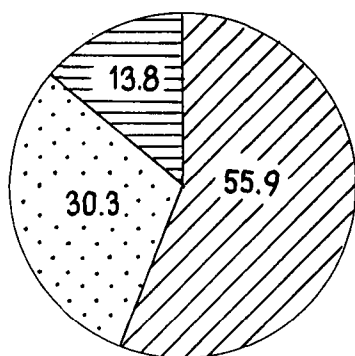

5. ábra Az ipari bruttó termelési érték alakulása 1970 = 100

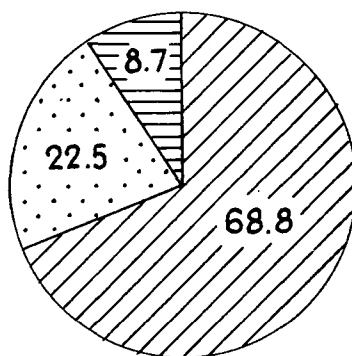
dolgoz fel. Bitterfeld térségében kazánszenet is bányásznak. Lipcse környékén brikettszen is előfordul. Magdeburg mellett bányászott szenet gázgyártásra és tüzelésre használják. Legjelentősebb központok: Altenburg, Borna, Lipcse, Merseburg, Weissenfels és Zeitz. A barnaszén kitermelés másik központja Alsó-Lausitz Cottbus megyében. Az ország barnaszén bányászatának 54,5%-át adja. Különösen gyorsan fejlődött ez a bányavidék a második világháború után. Az alacsony hamu- és kéntartalmú, kokszolható barnaszén, valamint a medence peremén levő gyenge minőségű kokszolható szenet az NDK energiagazdasága, valamint vegyipara dolgozza fel.

AZ IPAR ÁGAZATI MEGOSZLÁSA (1981)

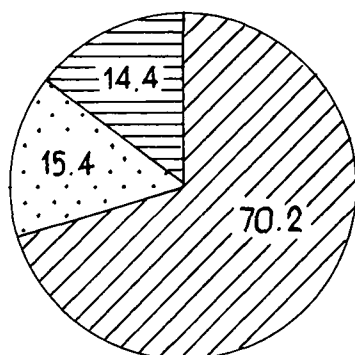
I. Az üzemek száma szerint

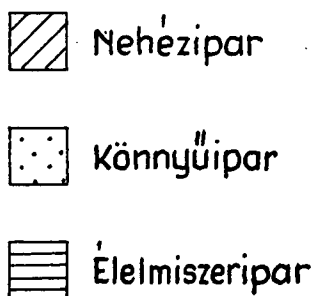
II. A foglalkoztatottak szerint

III. A bruttó termelési érték szerint

3elmagyarázat:

6. ábra Az ipar ágazati megoszlása 1981

b. Gyorsan fejlődő gépipar, vegyipar

A gazdasági élet vezető ágainak fejlődési üteme is kiemelkedő. A gépipar néhány terméke, az automaták, félautomaták, daruk, kotrók, fonó- és szövőgépek, vegyipari berendezések, jól ismertek a világpiacon.

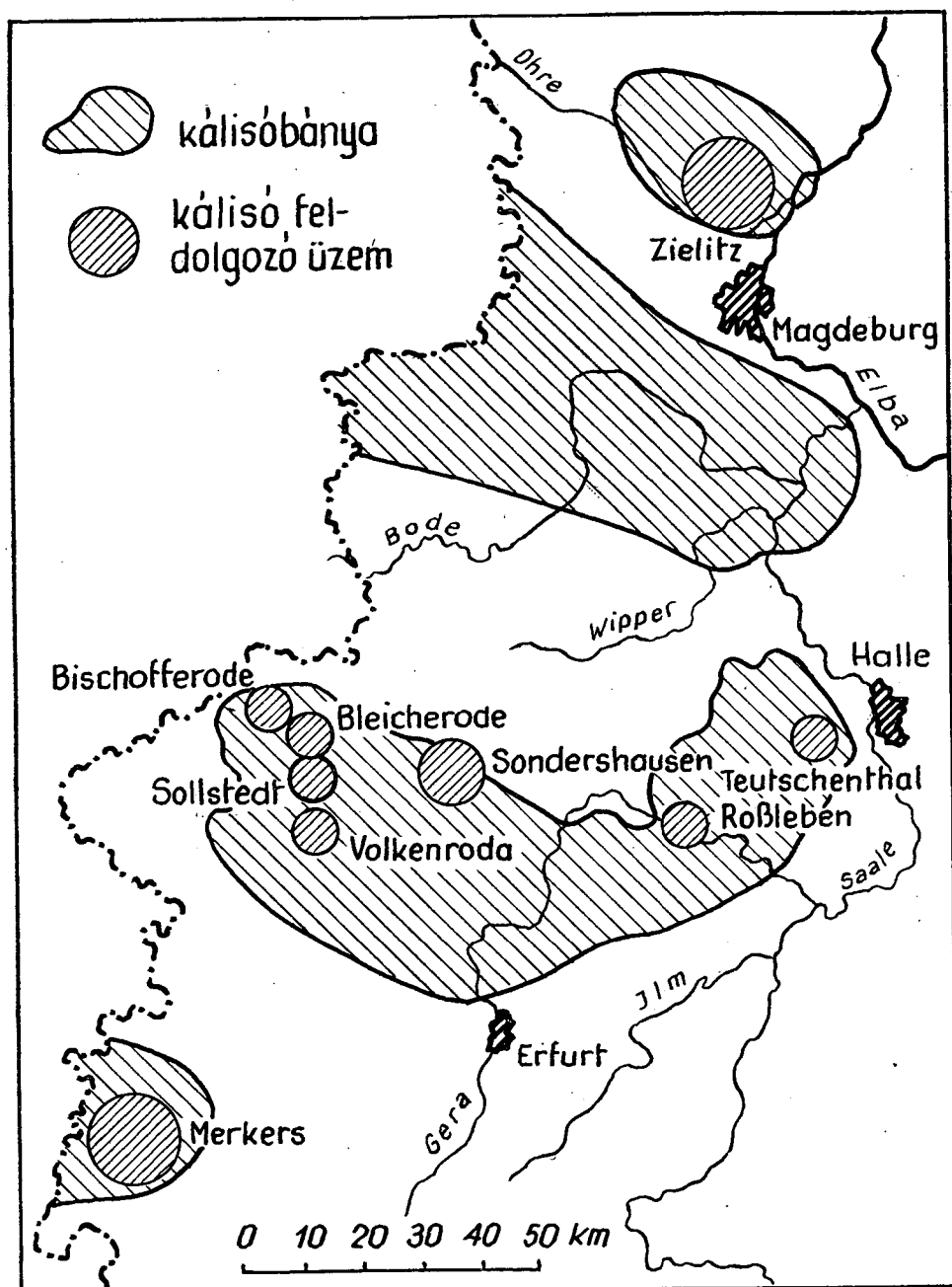
A gépipar hosszú múltra tekint vissza. Már a 19. sz.-ban jelentős gépipari központok alakultak ki Berlinben, Magdeburgban, Lipcsében és Zwickauban. Sok esetben a gépgyártás és javítás egy helyre koncentrálódott, pl. textilipari gépek gyártása és javítása: Erfurtban, Waldenburgban, Hartauban és Aueban. A textilipar, a bányászat és a vaskohászat fejlődésével a gépipar termékei is átalakultak, változtak. Különösen gyorsütemű volt ez a fejlődés a 19. sz. második felében. Ekkor jöttek létre a ma is jelentősebb gépipari központok: Berlin, Chemnitz (Karl-Marx Stadt), Magdeburg, Lipcse, Drezda és Hallé. Ezekben a gépipari üzemekben 200—1000 foglalkoztatott dolgozott. A gépiparban foglalkoztatottnak 50%-a a felsorolt központokban koncentrálódott. A 20. sz. közepén a gépipar termelési értéket és foglalkoztatott számot tekintve jelentősen növekedett. 1925-ben a vas-, acél- és fémáruk előállítását, valamint egyéb gépgyártást 620 ezer fő végezte. Így a vas-, acél- és fémfeldolgozás 37 %-ot, a géppark-, gépi berendezések gyártása 63 %-ot képviselt. Néhány város is gépipari központtá fejlődött: Brandenburg, Dessau. Gyors fejlődési ütemet csak fokozta a háborúra való készülődés.

A gépipar fejlődése változott a háború után. A hadi üzemek leszerelése után, a békés termelésre való átállás jelentette a haladást. 1974-ben a gépipar bruttó termelési értéke több mint 45 milliárd márka volt, ezt az értéket 860 ezer foglalkoztatott állította elő. 1981-ben 78 milliárd bruttó termelési értéket 936 ezer fő 1 438 üzemben termelt meg; az NDK iparából 22,8%-kal a foglalkoztatottakból 33,2%-kal részesedett. A jelenlegi legnagyobb gépipari körzetek: Hallé, Lipcse, Gera, Karl-Marx Stadt és Drezda. Rendkívüli modern gépipari zóna városai: Gotha, Erfurt, Weimar. Az autógyártása a szocialista piacon belül ismert. Zwickau az NDK modern iparának egyik említésre méltó központja. A „Sochsenring” gyár állítja elő a „Trabant” kiskocsikat. Eisenach-ban találjuk a „Wartburg” gépkocsikat gyártó fontos gépipari üzem.

A termelési érték alapján a gépipar után a második helyen a *vegyipar* áll. Viszonylag fiatal ága a népgazdaságnak. A vegyipar kibontakozása hasonlóan a gépiparhoz a múlt században kezdődött. Nagy-Britannia és Franciaország vegyipari fejlődésének eredményeit Németország jól alkalmazta saját vegyipari termelésében. Ezek az eredmények a textilipar fejlettségével függtek össze. A múlt században Németországban mintegy 260 kis vegyi üzemben (14—16 foglalkoztatottal) folyt a termelés. A századfordulóra az ország nyugati részén sok vegyiüzem települt, elsősorban szénre és a kősóra. Az NDK területén az Elba, a Mulde és a Saale völgyében. A víz, mint fontos telepítő tényező rendkívül nagy szerepet játszott. A világháború alatt a vegyipar központja Hallé környékére koncentrálódott. Ebből a körzetből növekedtek Leuna és Wittenberg új vegyiüzemei. A háborút követően a vegyipar termszerkezete is megváltozott; bővült a plasztik, szintetikus anyagok gyártásával (műbőr, fólia a különböző bútorok előállításához; a mezőgazdasági termeléshez) és kaucsuk előállításával. 338 ezer vegyipari foglalkoztatott több mint 54 milliárd márka termelési értéket állított elő az elmúlt évben. A vegyipar termelése ma hétszeresen múlja felül a háború előtti szintet. Az ország sokoldalú vegyészetét a nagy jelentőségű barnaszén-, kőszén- és kálisó-bányák, a Szovjetunióból behozott kőolaj éltetik.

A szerves vegyipar két legjelentősebb nyersanyaga a barnaszén és a behozott kőolaj. A szerves vegyészet alapját a kálisó és a kősó képezi. A Werra folyó mentén, a Harz hegység É-i és D-i peremén fordul elő a kétféle só. Kálisó termelése: 2,8 millió tonna; s ez lehetővé tette, hogy a világ legnagyobb kálisó exportálójává váltjon (7. ábra).

AZ NDK KÁLISÓ BÁNYÁSZATA

A kősó (3 millió tonna) kizárólag a Harz-hegységben fordul elő.

7. ábra Az NDK kálisó bányászata

A vegyipari üzemek telepítésénél a nyersanyagok közelsége mellett fontos szerepet játszik a rendelkezésre álló ipari víz, a jó közlekedési, szállítási lehetőség, a szaképzett munkásság, valamint a fogyasztópiac is.

A telepítő tényezők együttesen megtalálhatók az Saale és az Elba folyók által körülhatárolt vidéken. Így nem véletlen, hogy a vegyipari központ fő területe Hallé és Lipcse környéke. Az itteni vegyipari tömörülés az ország vegyipari termelésének közel 40%-át adja. Különösen jelentős három nagy üzem: a Leuna I, a Leuna II; és a Buna művek Hallétól délre, Merseburg környékén. A Leuna II. a 60-as évek közepén épült a régi Leuna mellett. Ma közel 30 ezer munkással dolgozik, s a kőolaj-vegyészet kiemelkedő központja. A kőolajtermékeket csővezetéken kapja Schwedt-ből a Barátság kőolajvezeték NDK-beli végállomásától.

A Buna művek szintén hatalmas vegyikombinát, 1937-ben települt, ma több mint 20 ezer fővel termel. A műgumigyártás központja, de ma ezen kívül számos más vegyipari terméket állít elő, főleg barnaszénből.

A vegyipari körzet további üzei: a wolferi festék- és fotocikkgyár (ORWO, az egykori Agfa), a bitterfeldi elektrokémiai kombinát (a szerves vegyipar központja), a piesteritz nitrogénművek. Az Elba melletti Piesteritz kombinátja Európa egyik legnagyobb nitrogén-, foszfor- és kálműtrágyát előállító üze. A középnevet iparvidék barnaszén vegyipari hasznosítása nem újkeletű, már a múlt század közepén megkezdődött. Lipcse—Borna—Zeitz háromszögben kibányászott barnaszénből Böhlen, Espenhain és Zeitz vegyi kombinátjai brikettet, kátrányt, kokszot, benzint, valamint diesel-olajat állítanak elő. A barnaszénlepirás során nyert alapanyagok további feldolgozása a Leuna és a Buna művekben folyik.

A nagy szerves vegyipari óriások mellett szerényebb, kisebb szerves vegyipari telepek is kialakultak. A kénsavgyártás központjai; Coswig, Oranieburg és Premnitz, ahol az utóbbi évtizedben csökkent a termelés (1970-ben egymilliárd tonna, 1981-ben 948 mill. t.).

A foszfátipar Magdeburg környékére összpontosult. A cellulóz alapú műszál és műrost gyártás az erdős Thuringiában helyezkedik el.

A gumigyártás központjai Wittenberg, Riesa és Fürstenwalde.

A vegyipari ágak közül különösen gyorsan fejlődött a gyógyszergyártás. Központjai: Jéna, Drezda, Berlin, Dessau és Magdeburg. Ennek azért is nagy a jelentősége, mert a régi gyógyszergyárak szinte hiánytalanul az NSZK területén maradtak.

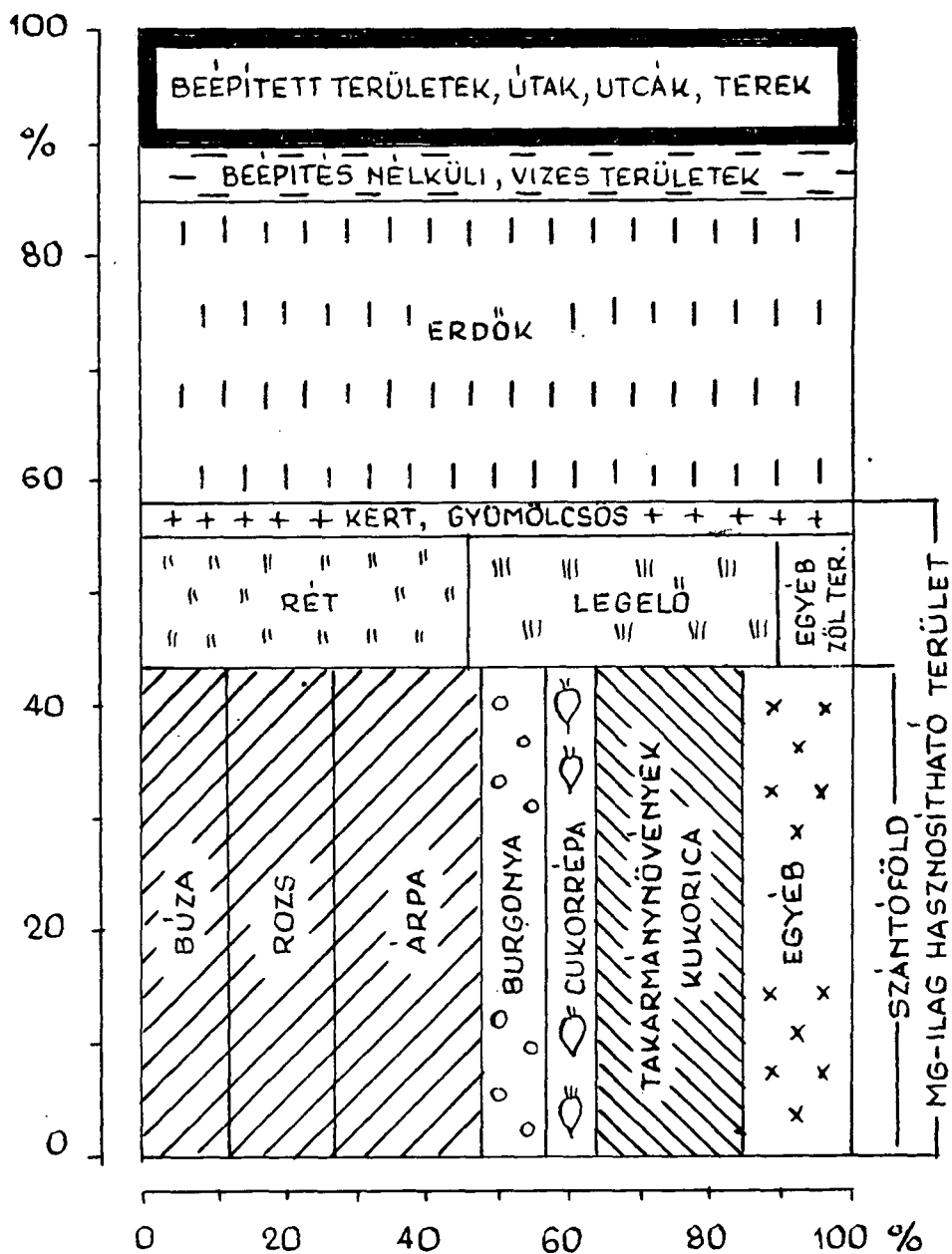
3. A mezőgazdaság változása

A nemzeti jövedelem kisebb hányadát adó mezőgazdaság is gyökeres változáson ment át. Az NDK északi része elsősorban a földesúri nagybirtok és a nagyparaszti birtokok térsége volt. Az északi részen főleg külterjes növénytermesztést folytattak, déli, s főként közép nyugati területen az állattenyésztés uralkodott.

Az NDK-ban a demokratikus földreform 1945 és 1950 között zajlott le. A szocialista mezőgazdaság az öröklött belső szerkezetet megváltoztatta, növelte a termés-átlagokat, illetve fokozta a belterjességet. Jelenleg a mezőgazdaságban fokozatosan bevezetik az iparszerű termelési módszereket, és így mind szorosabb kooperációs kapcsolatokat építenek ki az élelmiszeriparral.

A mezőgazdaság az NDK területének közel 85%-át hasznosítja (8. ábra). Megteremti a lehetőséget annak, hogy a fő élelmiszerekkel kielégítse a lakosságot. Viszont ez nem jelenti azt, hogy minden élelmiszer-szükségletet hiánytalanul fedezni tudnak. Behozatalra szorulnak pl. zöldség és gyümölcs féléből.

AZ NDK FÖLDTERÜLETÉNEK HASZNOSÍTÁSA (1981)

8. ábra Az NDK földterületének hasznosítása 1981

A mezőgazdaságilag művelhető terület 94%-a szocialista szektorhoz tartozik. A szántóföldi növények termesztése közel 44%-ot vesz igénybe. A legjelentősebb szántóföldi növények: búza (2,9 mill. t.); rozs (1,7 mill. t.); árpa (3,4 mill. t.); burgonya (10,3 mill. t.); cukorrépa (8,0 m. t.).

A szántóföldi termelés az NDK északi megyéire koncentrálódik. Neubrandenburg, Schwerin és Rostock megyében, Potsdam térségében fő termény a rozs és a burgonya, Hallé környékén a gabonaféléken és a burgonyán kívül a cukorrépát termesztik, Magdeburg környékén elsősorban a búza és cukorrépa jelentős.

A termésátlagok növelését a gépek számának növelésével (traktorok, arató-cséplőgépek, burgonyaszedő- és répaegyelő gépek), valamint a különböző műtrágyák alkalmazásával érik el. A gabonatermelés 99%-ig, a burgonyatermesztés 89,3%-ig gépesített. A mezőgazdaságban 1981-ben 147 384 db traktor, 14 072 arató-cséplőgép, 8017 burgonyaszedőgép és 2 655 db répaegyelőgép dolgozott.

A takarmánynövények területének és termésátlagának növelésével alapozták meg a fejlett állattenyésztést. A szarvasmarhaállomány (5,7 mill.) 1949 óta másfélszeresére emelkedett, a sertésállomány, (12,8 millió db), hasonlóan a juhállomány (2,1 mill. db), megháromszorozódott. A baromfiállomány számszerű növekedése, itt is, mint szinte minden szocialista országban igen magas. A legjelentősebb állattenyésztő körzetek Magdeburg, Potsdam, Neubrandenburg megyék, főleg szarvasmarha és sertés-tenyésztéssel. A juhtenyésztés Hallé, Magdeburg, Erfurt körzetében jelentős, a baromfi-tenyésztés pedig szintén Magdeburg és Hallé környékén.

Erdőben leggazdagabb területek: Potsdam megye az északi területek, a közép-hegységben pedig az Érchegeység, Thüringia, valamint a Harz hegység. Az utóbbi fakitermelése a vegyipar alapanyagául szolgál.

Az NDK gazdaságában egyaránt jelentős a *tavi* és a *tengeri halászat*. A mennyiséget tekintve megnégyszereződött (1981-ben 278 862 tonna). Fajtaikat tekintve a ponty és a pisztráng tenyésztés általános.

4. A közlekedés szerepe

A háborús károkat kiheverve, az NDK közlekedésében legnagyobb szerepe a vasútnak van. A nemzetközi tranzitforgalom fontos útvonala szeli át az NDK-t. Európa egyik legsűrűbb vasúthálózatú országa 14 222 km hosszú vonalaival.

Az autópályák és távközlési útvonalak hossza 13 035 km, az első és másodlagos országutaké 34,595 km.

A tengeri hajózást a Keleti-tenger kikötői Rostock, Sassnitz bonyolítják le. Ez mellett még rendkívül jelentős a folyami hajózás is.

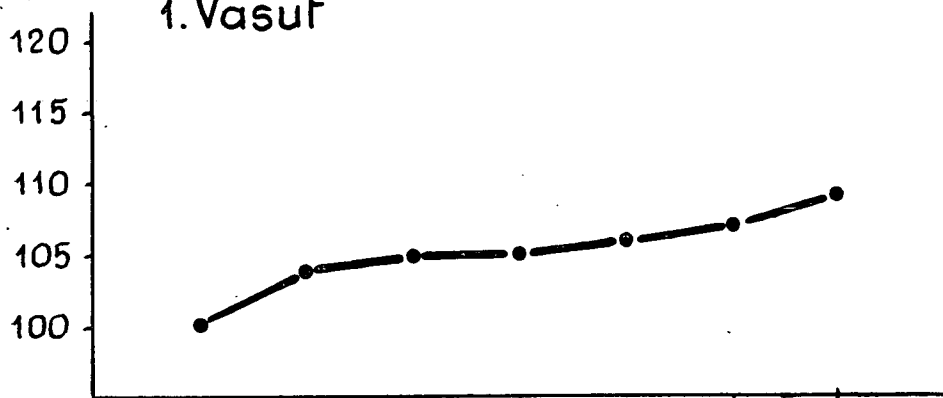
Az áruszállítás főleg közúton történik, viszont az utóbbi években csökkentés mutatkozik a kőolaj világpiaci árának emelkedése miatt (9. ábra). A személyszállításban utaskilóméter alapján első helyen a vasút áll.

Az NDK légiforgalmának lebonyolítója az INTERFLUG. 1981-ben 56 útvonalon, 1,2 millió személlyel és 26,400 tonna áruval bonyolított le forgalmat.

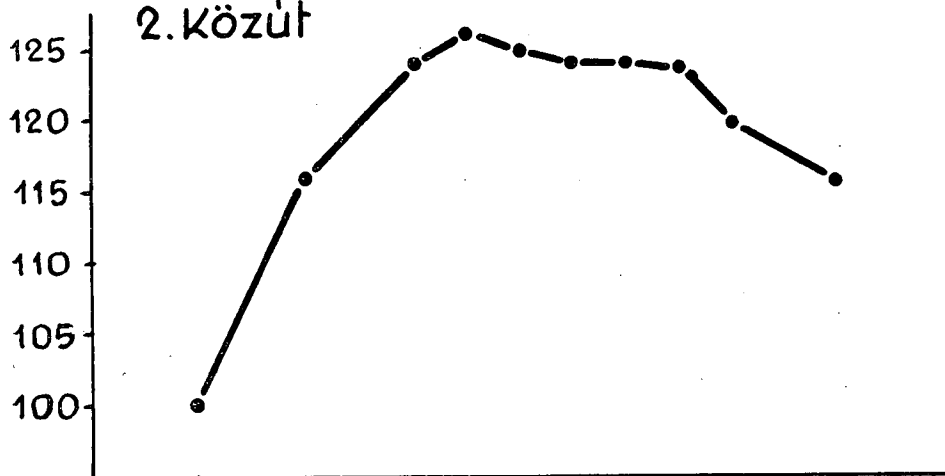
AZ ÁRUSZÁLLÍTÁS MENNYISÉGI MUTATÓI

1975 = 100

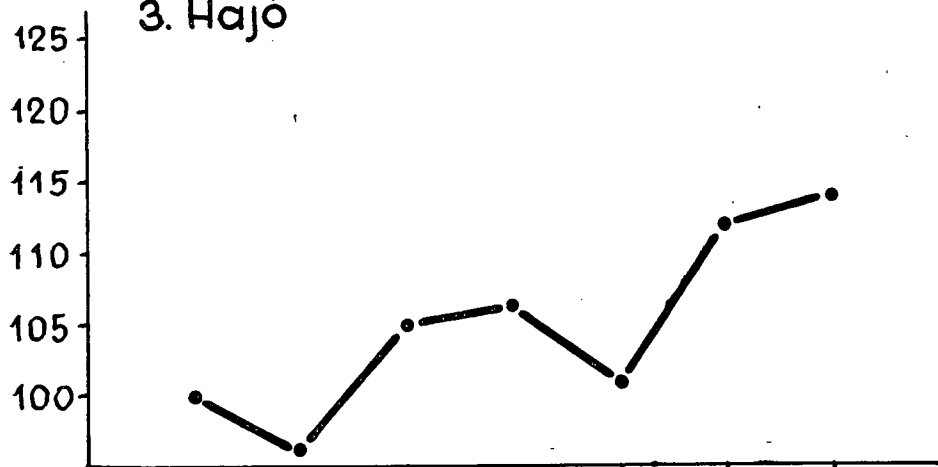
1. Vasút

2. Közút

3. Hajó

1975 1976 1977 1978 1979 1980 1981 év

9. ábra Az áruszállítás mennyiségi mutatói 1975 = 100

5. A külkereskedelem szerkezete, iránya

Az NDK gazdasági életében és a nemzetközi munkamegosztás területén fontos szerepet játszik a külkereskedelem. Irányát, nagyságát elsősorban a megváltozott gazdasági szerkezet befolyásolja. Az NDK külkereskedelmi forgalma évről évre bővül és ma a világereskedelemben rangos helyet foglalt el. Külkereskedelmének tevékenysége arra irányul, hogy más országok tudományos, műszaki fejlődésének eredményeit saját népgazdaságában hasznosítsa; a szükséges alapanyagokat, termékeket biztosítsa; és növelje saját termékeinek piacát. Az NDK külkereskedelme sokoldalú. Importjában első helyen a különböző alapanyagok szerepelnek (36,6%), a második helyen a gépek és gépi berendezések, harmadik helyen az élelmiszerek (17,8%). Exportjában első helyre a gépek és gépi berendezések kerültek (48,9%), másodikra az alapanyagok (16,8%) és ezeket követően az ipari termékeket és főleg vegyipari produktumokat lehet megemlíteni.

Az NDK legfontosabb kereskedelmi partnerei a KGST-államok, főként Szovjetunió. A KGST-tagállamokkal hosszúlejáratú kereskedelmi szerződéseket, valamint sokrétű tudományos-műszaki együttműködések kötött. Külkereskedelmi forgalmának 66,6% a szocialista országokba, ebből 37,7% egyedül a Szovjetunióba irányul.

Magyarország felé irányuló külkereskedelmi mérlege, mind a kivitel (6,8%), mind pedig a behozatal (6,1%) illetőleg egyensúlyban van. A kivitelben közlekedési eszközök, mezőgazdasági gépek, traktorok, elektrotechnikai — elektromosgépek vezetnek, de jelentős az írógép, a kálisó, káliműtrágya, növényvédőszer és a fotózással kapcsolatos cikkek Magyarországra szállítása. Mindezekért a fontos kereskedelmi árukért cserébe Magyarországról elektrotechnikai-elektromosgépeket, Ikarus autóbuszokat, mezőgazdasági gépeket, gyógyszereket, textil- és textil-ruházati termékeket, gyümölcskonzerveket, friss gyümölcsöket és zöldségfélét kapnak. A tőkés országok közül az NSZK, Franciaország, Japán, Olaszország és Hollandia a legjelentősebb kereskedelmi partnerek.

Az évente két alkalommal megrendezett lipcsei vásár világhírű. 1946 óta az egyszerű áruvásár átalakult bemutató, mintavásárrá, miáltal lehetőség nyílik az NDK új termékeinek bemutatására.

IRODALOM

- [1] ENYEDI GY.: Kelet-Közép Európa gazdaságföldrajza Bp. Közg. Jogi Könyvkiadó pp. 111—215, 1978
- [2] G. JAKOB — H. J. KRAMM — H. KOHL — W. ROUBITSCHKE: Ökonomische Geographie der DDR Band I. Leipzig. pp. 55—113, 131—137, 200—219, 337—517, 1976.
- [3] KÉZ A.—LÁNG S.: Leíró természeti földrajz I. Bp. Tankönyvkiadó pp. 54—57, p. 76. 1961.
- [4] LÄNDER DER ERDE (Politisch-ökonomisches Handbuch: Verlag die Wirtschaft Berlin, pp. 149—166. 1980.
- [5] Statisztikai évkönyvek, 1978, 1982.
- [6] SZEGEDI N.: Német Demokratikus Köztársaság II. kötet pp. 105—151. Marosi S.—Sárfalvi B. (szerk) 1975. Európa I-II. Gondolat, Budapest. 1975.
- [7] TAJTI E.: Német Demokratikus Köztársaság II. kötet pp. 90—135, Marosi—Sárfalvi (szerk) Európa I-II. (első-második kiadás) Gondolat Bp. 1968.
- [8] Utikönyv Német Demokratikus Köztársaság: Dresden. 1979.

BEITRÄGE ZUR WIRTSCHAFTSGEOGRAPHIE DDR

ÁGNES PÁL

Die Studie ist eine kurze Zusammenfassung der wirtschaftsgeographischen Charakteristika der DDR. Ihr Zweck ist: die Vertiefung der Erfahrungen der Studienreisen, die Erweiterung des Kreises der in der DDR erworbenen Kenntnisse sowie eine Auffrischung der gelernten wirtschaftsgeographischen Daten.

Die Einleitung enthält ganz kurz eine Beschreibung der Naturgeographie der DDR und dann etwas ausführlicher eine Vorstellung einiger Zweige des Wirtschaftslebens.

Über die nördliche und südliche Verteilung der Bevölkerung hinaus befasst sich die Arbeit eingehend mit der Verteilung Bevölkerung nach Alter und Geschlecht, mit ihrer Beschäftigungs — bzw. Berufsstruktur sowie mit der zeitlichen Veränderung der Bevölkerungsziffer.

Über die demographischen Probleme hinaus folgt die Hervorhebung und ausführliche Darstellung einiger Zweige der Industrie und Landwirtschaft (z. B. Braunkohlen — und Kalisalzbergbau, Maschinenindustrie, Chemische Industrie, Veränderungen nach der sozialistischen Umorganisation der Landwirtschaft, Bodennutzungsprobleme usw.).

Die Heraushebung einiger charakteristischer Zweige der Industrie und Landwirtschaft geschah gemäss dem in der internationalen Arbeitsteilung eingenommenen Platz.

Abschliessend folgt eine kurze Strukturanalyse des Verkehrs und des Handels.

ДАННЫЕ К ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ ГДР

АГНЕС ПАЛ

В настоящей работе автор кратко суммирует характерные особенности экономической географии ГДР. Целью настоящей работы является углубление и расширение опыта и знаний, полученных во время научных командировок, сделанных в ГДР.

Во введении даётся краткое описание физической географии ГДР, а затем более подробно показывается некоторые отрасли экономики страны.

В статье даётся подробный анализ распределения населения в северной и южной частях страны, описывается количественное соотношение мужского и женского населения, их возрастные особенности, структура занятости, изменения количества населения.

После анализа демографических данных следует подробное описание отдельных отраслей промышленности и сельского хозяйства (добыча угля и калийных солей, станкостроительная и химическая промышленность, изменения, происходившие в сельском хозяйстве после коллективизации, проблемы использования земель, итд.).

Показ отдельных, характерных отраслей промышленности и сельского хозяйства ГДР, происходит согласно месту, занимаемому ими в системе международного распределения труда.

В заключении даётся краткое описание структуры общественного транспорта и торговли ГДР.